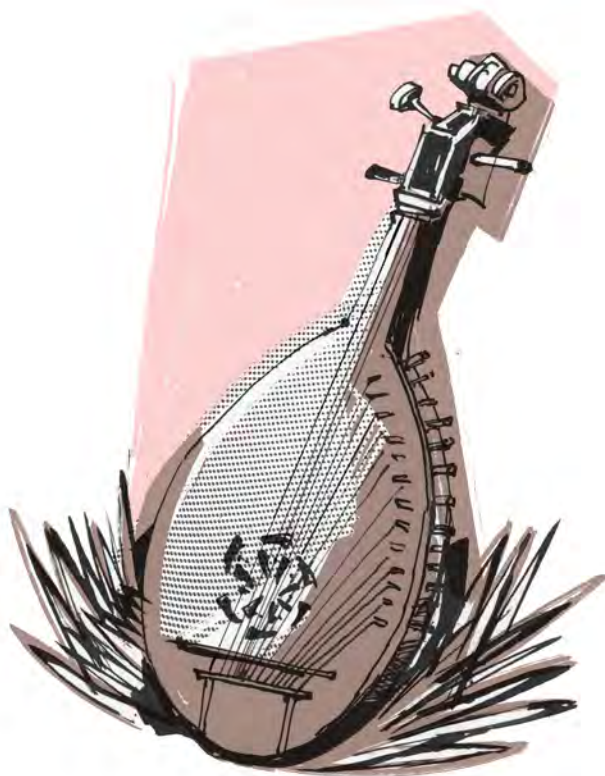

Частина 1. Врятована пісня,
або Козацький скарб

ЗНАК ІСТОРИЇ

Їхній літній вечір склав осяяні призахідним сонцем крила на відпочинок. Ніч тільки й чекала того! Тихенько, але вперто закутувала місто в темну ковдру. Несміливо виринувши з-за хмар, місяць почав по-змовницьки підморгувати своїм молодшим братам — ліхтарям. Разом вони намагалися зірвати з вулиць темне покривало ночі.

Але сили були нерівними, тим паче, що з плином часу меншало освітлених вікон у багатоповерхівках.

В одному будинку майже всі вони згасли. Щезло світло у передостанньому. Тільки вікно на верхньому, дев'ятому поверсі ще горіло. Допитливий ріжок місяця заглянув і туди. І ось що побачив...

То була звичайнісінька кімната в сучасній квартирі. Ні, незвичайна! Адже у ній був козацький куточок із вишитим рушником на стіні. На ліжку хлопчина років дванадцяти читав книгу. Так-так, не книжку, а книгу. Великий і товстий том про козаків. Із напису на обкладинці зошита місяць зрозумів, що хлопчину звати Іванком. А ще здогадався, що він дуже любить історії про козаків. Саме тепер дочитує взятий у бібліотеці цікавий збірник. Завтра ж треба віддавати його!

— Так йому, так! Козаки мусять перемогти! Бий його, бий! Ах ви, кляті вороги, — вигукував Іванко, захоплено доповнюючи слова мімікою й жестами. — От мені б так, як козаки! З ворогами зустрітись! Я б їм!

Хлопчина зістрибнув із ліжка, взяв булаву і прапор.

— Он який я гетьман! А якби ще й зброю мав! — почав вимахувати іграшковою шаблею. — Ото втікали б клятї вороги!

— Іванку! Чому ти досі не спиш? — заглянула у кімнату мама, Марія Романівна. — Завтра в школу буде тобі важко вставати, синочку...

— Мамо, ще трішки... Книжка дуже цікава! Про козаків. Про джурку Михайлика. І про кобзу, що пісні для козаків вигравала, степ широкий звеселяла. От мені б до мого козацького куточка таку кобзу... Який я був би тому радий!

— Молодчина, Іванку, справжній молодчина, що так захоплюєшся козаками, — погладила його по голові мама. — Але книжку дочитаєш уже завтра. Добре? Джуро ти мій маленький!..

— Завтра маю її вже в бібліотеку віднести. Інші хлопці хочуть прочитати. Я розповідав їм про цю книжку. А потім ми своє козацьке товариство створимо. Один одному будемо допомагати, про Україну дбати. Бо в козаків дві неньки було: рідна мама і мати Україна. І вони за них життя віддати були готові. Ось послухай: «Так любили волю, як поле воду, як птах небо; за товариство, за свободу голови клали...». Мамо, а знаєш, козаки були дуже хоробрими. Вони визволяли українців із неволі турецької, з татарського ясиру. Полонянок рятували, хлопчиків українських, щоб вороги їх на яничарів не перетворили.

Очі Йванка виблискували, мов жаринки у багатті посеред степового безмежжя.

— Знаю, синку, знаю, любий, я теж багато книжок про козаків прочитала. Спи вже, гарних снів тобі! — Марія Романівна ніжно поцілувала Іванка. Вимкнувши настільну лампу, вийшла з кімнати.

— На добраніч! — озирнулася з дверей.

Але ще не стихли кроки мами, як Іванко знову ввімкнув настільну лампу й розгорнув книжку.

— Ще хоч сторіночку прочитаю...

Раптом зі здивуванням піднявсь, аж устав із ліжка.

— Що це? Ніби сигнал хтось подає! Знак козацький перед очима. Я такий уже десь бачив! Так! Справді! Он же він! Вибитий на козацькій підкові, яку мені дідусь подарував. Невже ця підкова справжня? Нею був підкований кінь, який ніс козака у бій. А козаки рідну землю від усіляких ворогів обороняли — і від південних, і від північних, від західних та східних. Ще й іншим народам допомагали. Недарма дідусь стільки цікавого розповідав про козаків... А як гарно співав пісень давніх, героїчних і щирих! Та ще й на кобзі грав. Як вона промовляла в його вмілих руках! Ото б мені кобзу сюди, у мій куточок козацький! Оце було б класно! Ні в кого такого нема.

Зітхнув:

— Але й справді спати час, завтра ж до школи!

Іванко знову ліг у ліжко. «Ото було б! Ото було б!» — повторював, крутячись із боку на бік і тихенько наспівуючи «За світ встали козаченьки...» Врешті заснув.

Віда к степу

Адесь далеко в степу тужливо завивав вітер. Плакав-ридав, гуляючи поміж курганами та могилами. Розбурханим степом ішли троє подорожніх. Усі в червоних шароварах, на голові оселедці, вуса наче намальовані — справжні козаки. Та чомусь задумані, суворі. Стурбовані чимось.

— Не журися, кобзарю, наш сивочолий друже, ми неодмінно віднайдемо твою кобзу! З нами правда, а отже, й Бог. А з кобзою віднайдеться і пісня наша, що ти їй силу даєш. То — наш скарб найдорожчий, — мовив найстарший подорожній, одягнутий найкраще. — Негоже козакам, синам волі, без пісні жити. Без неї сумно у степу, моторошно. Лише вітер гуляє. Так і духом можна впасти. Але як, як кобзу повернути? Панове товариство, що ви про це думаєте?

— А як ти скажеш, пане полковнику?

— Тільки силою тут не візьмеш. Потрібні кмітливість і вправність, швидкість і майстерність. Козакам цього не позичати, але ж упізнають, упізнають нас клятї вороги! — насупив брови від гніву. — Вони козака за версту відчують. Смаленим для них від нашого брата пахне. Нам такого козака треба, котрий і діло зробити зуміє, і себе передчасно не видасть. «Круть-верть, в черепочку смерть...» Не схожого зовні на козака, але справжнього кмітливця та сміливця, такого, котрий ходить, як овечка, а буцає, як баран. Навіть хлопчина, джура метикуватий, придався б для такої справи...

— У нас де кряк, то козак, де байрак, там сто козаків, але де, пане-товаришу, де такого взяти, щоб і в окропі його не впіймали, і в ступі не влучили? — задумався, видно, бувалий козак. — Та стривай, стривай! Є у нас на Січі хлопчина, але ж він за поводи́ря служить. Спробуй знайди його тепер у степу безкрайому, та ще й без пісні!

— Але ж нам ніяк без кобзи не можна! А якщо вороги нападуть? Хто ж підтримає козацький дух у бою? Пісні нам треба, полковнику, пісні! Кому як не мені, кобзареві, це знати!

ЗУСТРІЧ ІЗ МИНУЛИМ

Іванко, вовтузячись у ліжку, розплющив очі, покрутив головою.

— Пісня? Ви про пісню говорите? Хто ви? Що трапилося? — зіскочивши на підлогу, здивовано протер очі. — Чи це мені сниться? Дуже на козаків схожі!

— Ми і є козаки. Оце полковник наш, Северином його звати. Я — Максим Крутивус, а це дід-кобзар Сидір, — відповів на привітання козак.

— А що ви тут робите?

— Соромно сказати, але вороги у нас кобзу вкрали, і тепер степ, що був нашою рідною домівкою, став порожнім, незатишним.

— Лише вітер та вороння степом гуляють, нам нудьгу навівають. А раптом вороги сюди поткнуться... — тужливо додав кобзар.

— А тебе як звать, хлопче? — зацікавлено оглядаючи хлопчину, запитав полковник.

— Іванко. Мама казала, що я теж із давнього козацького роду. І книжки про вас я читаю. Оця, — показав, — уже десята чи одинадцята... І пісні ваші дуже люблю. Мені їх дідусь часто співає. А ще в мене є підкова, де вибито знак козаків. То теж від дідуся. Підкова на щастя.

— Кажеш, підкова? А як твого дідуся зовуть? Не Степан Підкопито, бува? — щось ніби пригадав кобзар.

— Так, його справді Степаном кличуть! А ви звідки знаєте? — здивувався Іванко.

— Але ні, це неможливо! Степан Підкопито не міг... ні, це не може бути...

— Чого не може бути? Ви про що? Але мій дідусь — не Підкопито. Хоча... Хоча він розповідав, що його прадід мав таке прізвисько. То було дуже давно... Та й підкова від нього залишилася.

— Так-так... я ж кажу, що це неможливо. А гарний чоловік був! Так уміло коней підковував. Ех! Правда, пане полковнику?

— Правда, правда... — задумливо протягнув Северин. — Крутивусе, діду Сидоре, а може, цей хлопчина нам допоможе?

— Мудро кажеш! Вороги не запідозрять його ні в чому. Він, бачу, з тих, хто може бути тихішим від трави, нижчим від води; а якщо треба, то допнеться й до булави, — мовив Максим.

— То що, Іванку? Допоможеш козакам? — підійшов ближче до хлопчини полковник.

— Невже я й справді можу стати вам у пригоді? Вам, справжнім козакам?! Звичайно, допоможу. Кажіть, я готовий слухати. Ой, як це класно — справжні козаки! І я з вами. Розкажу в класі — не повірять, — від захоплення такою пригодою в Іванка аж дух перехопило.

— То буде потім. А поки що слухай сюди, хлопче! Ти маєш бути зірким, як сокіл, хитрим, як лисиця, облесним, як собака, мудрим, як сова... — почав розмову полковник.

— Ого... — здивувався хлопець.

— Ага. Завдання твоє, Іванку, непросте і дуже важливе для нас. Кобзу, а разом з нею нашу пісню козацьку, вкрали вороги неньки України. І не просто вкрали, а так, що у кожного ворога опинилась одна з частинок цього скарбу. Треба пробратись у стан ворогів, і як зможеш — чи хитрістю, чи витривалістю, чи швидкістю — віднайти ці частинки і з'єднати їх у нашу співучу кобзу. Тоді й степ оживе, а разом із ним і козаки повеселішають. Якщо допоможеш нам — то ти також козак! Найсправжнісінький!

— Буду радий хоч чимось підсобити вам. Це ж так класно — козакам допомогти! Лише зачекайте, переодягнуся... — заметушивсь Іванко. — Я швиденько!

— Але обережно дій, щоб себе не занепастити. Місяць у небі тобі брат, а зірки — сестри. У нас знайдеться одяг для тебе. І ще дещо підкажемо, — козак Максим Крутивус уже бачив у хлопцеві майбутнього героя. — Тож не гаймо часу, Іванку, ходімо.

— Зачекайте, у мене ще одне прохання. Чи можна мені запросити на підмогу своїх друзів? Вони теж дуже кмітливі, хоробрі, вправні... Ми разом

швидше виконаємо те, про що ви сказали. Як любить повторювати Оксанка, де не перескочимо, там підліземо, — випалив Іванко, подумавши: «І мені підмога буде, і цікавіше гуртом».

— Ага. Треба розумом надточити, де силою не візьмеш, — додав козак.

— Добре, Іванку. Ми погоджуємося з тобою. Біжи, клич своїх друзів. Тільки швидше! — покивав головою полковник.

— Я миттю! — вибігаючи з кімнати, вигукнув хлопець.

Через якийсь час повернувся захеканий, а за ним зайшли дівчинка і два хлопчики такого само віку.

— Ось, друзі, привітайтеся, будь ласка. То — справжні козаки! Такі, як ми про них у книжках читали. А це — мої товариші: Василько, Славко і Оксанка. Оксанка у нас дуже розумна, бо читає багато і майже кожную фразу «присмачує» народним прислів'ям. Розумниця! Василько і Славко — мої найкращі друзі. Але такі різні між собою. Василько шустрий, мов веретено, хоче все відразу, а Славко, навпаки, — акуратний і поважний, перш ніж щось зробити, обов'язково подумає.

— Привіт! Козаки! Оце клас! Оце пригода! — привітався Василько.

— Добридень, тобто доброї ночі, козаки! Дайте подумати. Невже й справді козаки? А як ви тут? А звідки ви тут? А... — обізвався Славко.

Дівчинка засміялася:

— «Пугу-пугу — козак з лугу», «Січ — мати, а Великий Луг — батько». Та годі тобі, Славку, що ж тут думати? Справжні козаки! Сміливці! Завжди ти зі своїм думанням.

— А ти зі своїми приказками! — забурчав Славко.

— Зате багато їх знаю, а ти заздриш. Ще скажу: «Степ та воля — козацька доля», «Коли козак у полі, то він і на волі»...

— Друзі, послухайте мене, — виструнчивсь Іванко. — Козаки просять нас про допомогу. Дивіться, який степ чорний та сумний. Вороги вкрали кобзу, а з нею і пісню — вірну подругу козака у бою та в звичайному житті. Треба допомогти відшукати її і повернути козакам. Отака буде класна пригода. Усі в школі нам заздритимуть!

ЗМІСТ

ЧАСТИНА 1. ВРЯТОВАНА ПІСНЯ, АБО КОЗАЦЬКИЙ СКАРБ

Знак історії.....	4
Біда в степу	7
Зустріч із минулим	8
У татарському стані	13
У панських покоях	17
Прийом у шведського короля	24
А ось і московити... ..	29
Степ — ожив.....	35
Пробудження	38

ЧАСТИНА 2. ПОВІК НЕ ЗІВ’ЯНЕ, АБО СІЧОВА ЛЕГЕНДА

Загадка комп’ютерного клубу	42
Там, де виборюють волю.....	50
Навчання — світло.....	57
У боях за волю... ..	63
Назад у майбутнє	71